

Primjer izvanučioničke nastave u dvorac obitelji Oršić u Gornjoj Stubici

Rad je nastao prema diplomskom radu pod naslovom *Nastava zavičajne povijesti: izvanučionička nastava u dvorac obitelji Oršić u Donjoj Stubici*.¹ U primjeru izvanučioničke nastave fokus je stavljen na suvremenu artikulaciju nastave povijesti u školi, s naglaskom na analizu povijesnih izvora. Dan je primjer nastave za učenike 7. razreda osnovne škole slijedeći preporuke Kurikuluma nastavnog predmeta Povijest te relevantne literature.

Ključne riječi: izvanučionička nastava, terenska nastava, dvorac Oršić u Gornjoj Stubici, obitelj Oršić, aktivno učenje, učenje otkrivanjem, povijesni izvori

1. Uvod

U planiranju i provođenju nastave zavičajne povijesti nastavnik povijesti nije (uvek) ograničen sadržajem iz udžbenika ni odgojno-obrazovnim dokumentima, što otvara prostor novom i kreativnom pristupu nastavi. Nastavnik temu zavičaja može uklopiti u povijesno razdoblje koje učenici trenutno obrađuju, a može ju obrađivati i kao zasebnu cjelinu. Kako bi bolje dočarao neko razdoblje i važnost učenja o zavičaju, nastavnik može isplanirati posjet muzeju, dvorcu, spomeniku, memorijalnom centru ili drugoj lokaciji na kojoj učenici dolaze u kontakt s prošlošću i sa stvarnom okolinom i materijalnim predmetima. Iznimno je važno posjet institucijama ili spomenicima uklopiti u nastavu pomoću raznih aktivnosti.

Izvođenje izvanučioničke terenske nastave u muzeju, dvorcu ili na drugim lokalitetima učenicima omogućava predočavanje povijesnog razdoblja, ulaska u to razdoblje i promišljanja o tadašnjem načinu života. Učenici ulaze u povijesno okruženje iz kojeg mogu svakako više naučiti nego samo iz udžbenika, tekstova i fotografija. Terensku nastavu, nastavnik bi trebao organizirati na način da se učenici mogu, nakon dogovorenog obilaska muzeja, slobodno kretati i proučiti izložke, dotaknuti zidove dvorca ili prošetati kroz perivoje. Učenici nastavom izvan učionice mogu vidjeti što su dosad (na)učili i bolje razumjeti povijesno razdoblje.

1 Rad dostupan na Dabru: <https://dabar.srce.hr/islandora/object/ffzg%3A4510>.

Za izvanučioničku terensku nastavu nastavnici najčešće odabiru muzej, ne samo u kontekstu nastave povijesti, već i za druge nastavne predmete. Također, često se muzeji nalaze u građevinama koje su same od povijesne važnosti. Nastavnik povijesti stoga ima velik raspon razdoblja i sadržaja koje može predstaviti posjetom samo jednom muzeju. Mora se uzeti u obzir da nastava na terenu podrazumijeva više učeničkog angažmana od klasične učioničke nastave. Učenici neće biti samo pasivni promatrači prostora, već bi se od njih trebalo očekivati aktivno sudjelovanje. Nastavnik to osigurava pripremanjem aktivnosti koje će učenici izvoditi prije, tijekom i nakon posjeta određenoj lokaciji.

Nameću nam se mnoga pitanja o nastavi zavičajne povijesti, o radu s povijesnim izvorima u nastavi te o izvanučioničkoj terenskoj i projektnoj nastavi: Kako poučavati o zavičajnoj povijesti? Kako koristiti dvorce i muzeje u nastavi povijesti? Što nam posjet dvorcu može otkriti o životu njegovih stanovnika? Kako koristiti povijesne izvore za rad u nastavi?

Za ovaj je rad odabrana plemićka obitelj Oršić kao primjer za proučavanje kulture življenja plemstva Hrvatskog zagorja. Obitelj Oršić, nekoć slavna, bogata i ugledna, pala je u zaborav. Članak prikazuje primjer provođenja terenske nastave za učenike 7. razreda osnovne škole. U radu je stavljen naglasak na pripremu radnih zadataka za učenike, prvenstveno onih koji se bave analizom povijesnih izvora. Zavičaj koji će se predstaviti je područje Hrvatskog zagorja, kao vrlo široka odrednica, odnosno uže područje stubičkog kraja. Obrada nastavnih sadržaja i posjet muzeju obuhvaćaju razdoblje kasnog 17., 18. i ranog 19. stoljeća. U svrhu uklapanja zavičajne povijesti u redovitu nastavu, nastavnik osmišljava nastavnu temu pod nazivom *Plemstvo 18. stoljeća u Hrvatskom zagorju: primjer obitelji Oršić*. No ovaj primjer ne mora označavati najbolju moguću soluciju, već samo nekoliko ideja za stvaranje zadataka primjerenih izvanučioničkoj nastavi na temu zavičajne povijesti u zagorskom kraju. Najbolje moguće i univerzalno rješenje u metodici ne postoji, već svi oblici, metode i sredstva ovise o procjeni nastavnika.

Ovaj primjer nastave ostvaruje se kroz održavanje izvanučioničke terenske nastave u dvorcu obitelji Oršić podignutom 1756. u Gornjoj Stubici. Izvođenju terenske nastave prethodi nekoliko sati obrade novih nastavnih sadržaja kroz koje učenici upoznaju burno razdoblje 18. stoljeća. Unutar dvorca obitelji Oršić smješten je Muzej seljačkih buna u kojem učenici mogu vidjeti i upoznati razne vrste plemićkog i seljačkog oružja, predmete iz svakodnevice, odjeću i različite druge povijesne izvore.

2. Učenje otkrivanjem u izvanučioničkoj nastavi (zavičajne) povijesti

Kada razmišljamo o razvijanju istraživačkih sposobnosti kod učenika, postavljamo si pitanje: „Kako nam izvanučionička nastava u tome može pomoći?“ Izvanučionička terenska nastava u muzeju ili dvorcu nudi nam mogućnost učenja otkrivanjem. Učenje otkrivanjem nastavna je strategija u potpunosti usmjerena na učenika, učenik

se najprije treba upoznati s izvorom, zatim treba odgovarati na pitanja ili ih postavljati, potom donositi zaključke i rješavati povezane zadatke.²

Strategija učenja otkrivanjem, koja se odlično uklapa u izvanučionički rad, fokusira se na učenika, njegov rad i njegove vještine. Učenik treba samostalno ili uz pomoć pripremljenih materijala (npr. pitanja na radnom listiću) otkriti svijet oko sebe. U kontekstu muzeja to je jedan nepoznati, prošli svijet s kojim se učenik treba upoznati. Učenici promatraju, prikupljaju podatke, analiziraju ih te na kraju te podatke interpretiraju kako bi mogli riješiti svoje zadatke.³

U muzejima učenici imaju pristup raznim izvorima, a kako bi imali koristi od njih, nastavnik mora pripremiti zadatke za učenike. Iz povijesnih izvora učenici bi trebali donositi zaključke o široj slici. Trebaju koristiti izvore kako bi mogli „prepoznati sličnosti i razlike, uzroke i posljedice, vrijeme, te promjene i kontinuitete.“⁴ Pitanja na koja učenici trebaju odgovoriti protežu se od onih bazičnih do onih u kojima dosežu više kognitivne razine. Tako učenici primjenjuju temeljne povijesne koncepte (vrijeme i prostor, uzroci i posljedice, kontinuiteti i promjena, rad s povijesnim izvorima, povijesna perspektiva, usporedba i sučeljavanje)⁵ te stvaraju vlastito mišljenje o povijesnim događajima. Učenje otkrivanjem, koje može uključivati metodu praktičnih radova (projekt), grupni ili rad u paru i druge načine rada usmjerenog na učenika, trebalo bi učenike potaknuti na sudjelovanje i probuditi u njima zanimanje za nastavni predmet. Ne samo što učenici stječu nova znanja i vještine, također stječu sposobnost timskog rada i radne navike.⁶

Izvanučionička terenska nastava ne omogućava samo upoznavanje učenika s izvorima, već i dugoročno korištenje istih. Sve što učenici vide i otkriju tijekom terenske nastave, mogu koristiti više puta kasnije u nastavi povijesti. A znanja koja steknu o postupcima istraživanja i analize koristit će učenicima dugoročno, u nastavi povijesti i izvan nje.⁷

Prije polaska na izvanučioničku nastavu, nastavnik mora učenike uvesti u razdoblje te im tako objasniti što ih čeka. Također, bilo bi dobro prije polaska ponoviti prethodno naučene sadržaje kako bi sve zajedno učenici mogli povezati u smislenu cjelinu kod izvršavanja zadataka. Činjenično znanje treba imati, no ne smijemo ostati samo na njemu. Činjenice u nastavi ne trebaju biti same sebi svrha. One su polazna točka, podloga koju treba imati kako bismo ostvarili više kognitivne razine od samog

2 Danijela Trškan, „Terenski rad u nastavi povijesti – učenje metodom otkrivanja.“ *Povijest u nastavi* V, br. 10 (2) (2007): 211.

3 Ibid.

4 Ibid., 208.

5 *Kurikulum nastavnog predmeta Povijest*, 10-11. http://mzos.hr/datoteke/13-Predmetni_kurikulum-Povijest.pdf

6 Suzana Jagić, „Izvanučionička nastava u muzeju Dvor Trakošćan.“ *Povijest u nastavi* VIII, br. 16 (2) (2010): 300.

7 Denis Detling, „Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije.“ *Povijest u nastavi* VIII, br. 16 (2) (2010): 264.

nabrajanja.⁸ Stoga jedan nastavni sat može imati, ako ga promatramo s perspektive revidirane Bloomove taksonomije, sve od procesa pamćenja do procesa stvaranja. Od tih nižih kategorija upamćivanja i reproduciranja činjenica (npr. godina i događaja) pa sve do viših kategorija u kojima učenik, na temelju naučenog, stvara nešto novo (npr. u projektnom radu: članke, biografije, makete...)⁹

Izvanučionička nastava korisna je nastavnicima i učenicima. Zadatak nastavnika je pripremiti pitanja, zadatke i projekte za učenike, ali također trebaju pripremiti i učenike za nastavu. S druge strane, učenici trebaju pažljivo pratiti izlaganje muzejskog pedagoga i nastavnika te, što je od velike važnosti za njihov daljnji razvoj, interpretirati izvore.

3. Korištenje izvora u nastavi povijesti

Rad na povijesnim izvorima te njihova interpretacija predstavlja jedan od temeljnih koncepata u nastavi povijesti.¹⁰ „Povijesni izvori ostaci su prošlosti koji postaju dokazi u trenutku kada ih povjesničar upotrijebi za stvaranje svoje pripovijesti.“¹¹ S jedne strane, korištenje izvora učenicima omogućuje kontakt s radom profesionalnog povjesničara te mogu vidjeti kako postupati prema njima uzimajući u obzir kontekst i vrijeme u kojem su nastali. Također, vide i ograničenja i prepreke s kojima se susreću povjesničari te razne mogućnosti interpretacije. S druge strane, učenici i sami postaju istraživači prošlosti, a u tome im izvori uvelike pomažu. Rad na izvorima razvija kreativno, ali i kritičko mišljenje, dubinsko razumijevanje sadržaja te priprema učenika na budući rad tijekom daljnjeg školovanja¹²

Povijest jedne obitelji nije potrebno učiti u činjenicama, godinama i događajima, već se ona može iščitati iz sačuvanih ostataka njihovog vremena i života. U ovom je slučaju primjer obitelj Oršić i njihov život u 18. stoljeću. Postoji mnoštvo povijesnih izvora koji se mogu koristiti u procesu rekonstrukcije svakodnevice i života ranonovovjekovne plemićke obitelji. Istražujući povijest i svakodnevicu obitelji Oršić može se prikupiti mnogo informacija o njima i o njihovom vremenu: *Gdje su sve živjeli? Zašto su se preselili? Gdje su bili na bojištu i u kojim su ratovima sudjelovali? Što se u njihovo doba događalo i zašto? Koji su značajni vladari vladali u njihovo vrijeme? Koliko su bili bogati?* Odgovori na ta pitanja i mnogo drugih važnih podataka upotpunit će učenicima sliku o određenom razdoblju. Zadatak izvora je služiti kao dokaz i argument za njihove teze u formiranju slike o ovoj plemićkoj obitelji.¹³

8 Ivo Rednić Miočević, *Učenik istražitelj prošlosti. Novi smjerovi u nastavi povijesti* (Zagreb: Školska knjiga, 2000), 26-27.

9 Snježana Koren, *Čemu nas uči povijest? Nastava povijesti, ideje o učenju/poučavanju i ishodi učenja* (Zagreb: Profil, 2014), 93-98.

10 *Kurikulum nastavnog predmeta Povijest*, 10-11.

11 Koren, *Čemu nas uči povijest?*, 82.

12 *Ibid.*, 26.

13 Detling, „Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije,“ 263.

Sam pojam „povijesni izvori“, a zatim i njihova interpretacija učenicima može predstavljati velike probleme, ali im nastavnik može pomoći u tome. Korištenjem uvijek istih osnovnih pitanja učenici će polako samostalno analizirati i interpretirati povijesne izvore. Ponavljanjem pitanja i primjenom na različitim izvorima učenici će zapamtiti obrazac, a s vremenom im on neće trebati. Aktivnost vezana uz povijesne izvore može se ostvariti i u suprotnom smjeru. Nastavnik ne mora nužno biti taj koji postavlja pitanja, već tu ulogu prebacuje na učenike koji postavljaju pitanja o predmetu i pokušavaju odgonetnuti čemu je služio i kome bi mogao pripadati.¹⁴ Primarni i sekundarni izvori otvaraju učenicima mogućnost konstrukcije vlastite ideje o prošlosti, o jednom razdoblju, staležu ili obitelji.

Dugoročni cilj ovakvih aktivnosti je potaknuti učenike na analizu svih umjetničkih djela, građevina, starih pisama i fotografija i svijeta oko sebe bez obrasca jer će znati na što trebaju obratiti pozornost. Na taj način učenici uče kako učiti, razmišljati i aktivno promatrati što je važna pretpostavka za daljnji rad i razvoj, a naposljetku i za cjeloživotno obrazovanje.¹⁵

4. Nastava zavičajne povijesti: izvedba izvanučiioničke terenske nastave i učeničkog projekta

Slijedeći primjer prikazuje temu *Plemstvo 18. stoljeća u Hrvatskom zagorju: primjer obitelji Oršić* (domena Društvo). Primjer istraživanja plemićke obitelji Oršić polazište je za proučavanje plemstva u civilnoj Hrvatskoj. Cjelokupna nastava sastoji se od pripreme učenika prije polaska na izvanučiioničku terensku nastavu, polazak na nastavu i rješavanje zadataka na terenu i vrednovanje nastave i učeničkih radova nakon povratka u učionicu. Ovaj rad obuhvaća samo moguće zadatke za grupni rad na izvanučiioničkoj terenskoj nastavi u obliku radnih listova podijeljenih na dio koji se rješava tijekom posjeta dvorcu Oršić u Gornjoj Stubici i Muzeju seljačkih buna te dio koji učenici rješavaju kod kuće. Cilj cjeline je upoznati učenike sa životom domaćeg visokog plemstva u Banskoj Hrvatskoj koristeći obitelj Oršić kao odabrani primjer iz zavičaja. Dugoročni cilj je kroz posjet muzeju i dvorcu učenike osvijestiti o postojanju, održavanju i važnosti kulturne baštine te im zorno prikazati baštinu kroz posjet dvorcu koji se nalazi u njihovom zavičaju. Rad ne predstavlja cjelovito artikulirane nastavne satove, već samo moguće zadatke te pojedine dijelove nastavnog procesa. Zadatak učenika je smjestiti obitelj Oršić u regionalni i europski kontekst, uspoređujući aspekte njihovog života s onima lokalnih i stranih plemićkih obitelji.

14 Linda Farr Darling, „Using Artifacts to Foster Historical Inquiry,“ u: *The Anthology of Social Studies: Issues and Strategies for Elementary Teachers* (Vancouver BC: Pacific Educational Press, 2008), 284-286.

15 *Kurikulum nastavnog predmeta Povijest*, 65.

5. Zadaci za aktivno učenje na izvanučioničkoj terenskoj nastavi

Terenska nastava pruža učenicima priliku upoznati se s povijesću u autentičnom prostoru te im omogućuje da pretoče teoriju u praksu. Zorni prikaz učenicima uvelike pomaže u predočanju i shvaćanju povijesnog vremena te zamišljanju svakodnevnog života ljudi u to doba, ali ih i senzibilizira za kulturnu baštinu (općenito i u zavičaju).¹⁶ Rad na terenu učenicima ujedno pruža mogućnost aktivnog rada, rješavanja zadataka i istraživanja. U takvoj je nastavi učenik istraživač, povjesničar, arheolog i znanstvenik, a nastavnik je njegov pomagač, mentor i organizator.¹⁷

Terenska nastava također ima zadatak, ako ju nastavnik opremi adekvatnim materijalima, osposobiti učenike za samostalno istraživanje i rješavanje problema.¹⁸ Također, nema samo obrazovni aspekt, već i odgojni. Podjela u grupe i međusobna interakcija učenicima služi za stvaranje socijalnih vještina, stvaranje povoljnih situacija za učenje, razmjenu ideja i dijalog.¹⁹ Tijekom izvanučioničke terenske nastave učenicima je predstavljen samo jedan segment muzejske izložbe na kojeg se onda detaljnije mogu fokusirati i preciznije ga istražiti.²⁰ Učenici u muzeju prate vodstvo muzejskog pedagoga koji ih vodi kroz postav muzeja te oko dvorca. Učenici, osim što trebaju pratiti predavanje stručnjaka, također mogu postavljati pitanja i izraziti svoje zanimanje za pojedine izložke.

Svrha obilaska muzeja je upoznati i informirati učenike o nekom povijesnom razdoblju, no oni mogu poslužiti i kao mjesto čuvanja povijesnih izvora koje će učenici, kao u ovom primjeru, koristiti u daljnjoj nastavi. No, muzejske postavne učenici mogu shvatiti kao još jedno područje interpretacije. Mogu se zapitati (ili ih nastavnik na to može usmjeriti): *Postoje li i drugi predmeti/slike koje nisu ovdje izložene? Gdje su oni i zašto nisu postavljeni? Zašto su izložci poredani upravo ovim redoslijedom? Tko je osmislio izložbu i što nam želi poručiti?*²¹

Nastavnik ni tijekom posjeta muzeju i vodstva muzejskog pedagoga ne odmara. Dio njegove zadaće, priprema učenika za proučavanje povijesnog razdoblja 18. stoljeća i priprema za posjet muzeju (pripremanje učenika i radnih listića), ostvaren je još tijekom prethodnih nastavnih sati. Tijekom vodstva nastavnik treba motivirati učenike da postavljaju pitanja i aktivno promatraju izložke.²²

Učenici u pamćenje mogu pohraniti mnoštvo informacija o nekom predmetu, ali samo ako je njihova pozornost usmjerena na njega.²³ Nastavnik može pripremiti kratke igre za učenike kako ne bi izgubili fokus tijekom predavanja stručnjaka (može se ostvariti i u dogovoru s njim).

16 Detling, „Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije,“ 262.

17 Milan Matijević, Diana Radovanović, *Nastava usmjerena na učenika* (Zagreb: Školske novine d.o.o., 2011), 155.

18 Pavao Skok, *Izvanučionička nastava* (Zagreb: Pedagoški servis, 2002), 124.

19 Mijo Cindrić, Dubravka Miljković, Vladimir Strugar, *Didaktika i kurikulum* (Zagreb: IEP-D2, 2010), 187.

20 Detling, „Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije,“ 262.

21 Ibid, 263.

22 Ibid, 265.

23 Koren, *Čemu nas uči povijest?*, 18.

Učenici po završetku obilaska dobivaju grupne zadatke te potrebnu količinu vremena za njihovo rješavanje. Kako ne bi došlo do pitanja, zabuna i nesuglasica najbolje je učenike podijeliti u skupine na nastavnom satu koji prethodi terenskoj nastavi kako bi svi znali s kime surađuju te se odmah mogu fokusirati na rješavanje zadataka. Dio zadataka neće moći riješiti na terenu, već je predviđeno da to učine kod kuće.²⁴ Po završetku stručnog vodstva u muzeju, učenici započinju rješavanje dijela zadataka koji se mogu obaviti na terenu. Zadaci se odnose na prikupljanje podataka, promatranje i fotografiranje izložaka te naknadno na njihovu interpretaciju i analizu. Osim pronalazjenja i fotografiranja povijesnih izvora, učenici ih u svom radu trebaju staviti u kontekst vremena i donositi vlastite zaključke, izdvojiti karakteristike predmeta ili građevine te prema tome stvoriti vlastiti crtež predmeta/građevine čime od jednostavnijih kognitivnih procesa dolaze do složenijih.²⁵ Učenicima će izložbeni predmeti poslužiti kao argumenti za donošenje zaključaka o tadašnjem vremenu, za kontekstualizaciju i generalizaciju.²⁶

Prva je skupina zadužena za promatranje i analiziranje samog dvorca (Radni listić 1). Učenici mogu hodati po dvorcu, promatrati, otići u vrt ili vinograd kako bi zapisali sve što je potrebno za rješavanje zadatka. Kod rješavanja zadataka pomaže im tlocrt dvorca na radnom listiću. Ujedno se moraju snalaziti u prostoru, geografskom i prostoru dvorca, kako bi zaključili gdje se nalaze i kamo trebaju ići. Zadatak učenika je ponovno u manjim skupinama obići dvorac i promotriti oblikovanje prostora. Na taj način uočavaju da jedna prostorija vodi u drugu i da su sve međusobno spojene. Posebnu pozornost trebaju obratiti na prostor kapele koja se prostire kroz prizemlje i prvi kat. Osim samog prostora dvorca, učenici trebaju obići i okolni vanjski prostor te prošetati kroz vinograd, u kojem mogu vidjeti da se obrađuje još na starinski način, te kroz park oko dvorca. Budući da se neki dijelovi stare utvrde mogu vidjeti i obići, učenici mogu usporediti, prema onome što vide i što su naučili, srednjovjekovni burg i barokni dvorac i zaključiti koje su se sve promjene dogodile.

Druga skupina dobiva zadatak promatranja i fotografiranja portreta iz 18. stoljeća s prikazima predstavnika obitelji Oršić (Radni listić 2). Zadaci obuhvaćaju poznavanje baroka kao umjetničkog stila u umjetnosti i odijevanju te svjedoče o bogatstvu obitelji Oršić u to doba. U drugom dijelu radnog listića, kojeg učenici ne rješavaju na terenu, trebaju analizirati i interpretirati pojedine portrete te ih usporediti s onima na radnom listiću (kojih nema u dvorcu). Fokus je na promatranju odjeće, interpretaciji njezinog značenja, zaključivanja kakvog je statusa bila obitelj koja se tako odijevala te mogu li portreti zavarati promatrača. Odjeću Oršića trebaju usporediti s odjećom koja se nosila u različitim dijelovima Europe (u prikazu njemačka, engleska i francuska gospoda).

24 Preporuka je da nastavni listovi za terensku nastavu nisu preopširni te da učenicima ne odvrćaju pažnju od toga što trebaju učiniti. U navedenim primjerima stvoreno je razgraničenje zadataka koji se trebaju riješiti na terenu i onih koje učenici rješavaju kod kuće te je sve predočeno na jednom radnom listiću. Detling, „Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije,“ 265.

25 Suzana Pešorda, „Usklađivanje kurikulumu zavičajne povijesti kao dodatne nastave u gimnazijama s kurikulumom Povijesti u gimnazijama.“ *Povijest u nastavi* 31, br. 1 (2020): 12

26 Detling, „Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije,“ 263.

Treća skupina u dvorcu i muzeju fotografira plemićke grbove (Radni listić 3). U današnje vrijeme tek rijetke obitelji imaju vlastiti obiteljski grb, no u to su vrijeme bili vrlo popularni među plemićima. Također, grbovi mogu svjedočiti i o genealogiji same obitelji, o izumiranju jedne obiteljske grane ili ženidbi te stapanju dvaju grbova. Učenici grbove mnogih plemićkih obitelji mogu pronaći na predmetima, portretima i info-plakatima. Trebaju obratiti pozornost na grbove Oršića (kod Josipe Oršić spojeni grb Oršića i Zichyja), promatrati i fotografirati i druge grbove kako bi ustanovili sličnosti i razlike među njima. U drugom dijelu zadatka učenici trebaju detaljno opisati grb Oršića iz 18. stoljeća koristeći heraldičku terminologiju te interpretirati njegove simbole i usporediti ih sa simbolima na drugim grbovima.

Četvrta skupina proučava baroknu sakralnu umjetnost (Radni listić 4). Grupa se treba fokusirati na kapelu sv. Franje Ksaverskog s izložbom crkvenih predmeta i crkvenog tekstila. Učenici trebaju izdvojiti nekoliko predmeta koje će pobliže opisati te interpretirati izvor u skladu s kontekstom u kojem je nastao. Potom učenici izrađuju kratke informativne tekstove o predmetima koje su odabrali.

Peta skupina proučava materijalne izvore vezane uz svakodnevni život u dvorcu (Radni listić 5). Kao i prethodna skupina, učenici odabiru nekoliko predmeta koje će analizirati i interpretirati. Također, u ovom se zadatku proučava i sam postav izložbe. Učenicima se postavlja pitanje jesu li prostorije u vrijeme Oršića izgledale kao što je to prikazano u koncepciji izložbe.

Svakoj skupini, izuzev skupine četiri, posljednji zadatak je kreiranje vlastitog prikaza dvorca/odjeće/prostorije u skladu s činjenicama koje su usvojili. Učenici trebaju najprije analizirati i interpretirati izvore, donositi zaključke o njima te stvarati generalizacije kako bi iz tih informacija stvorili vlastiti prikaz. Četvrta skupina ima zadatak izrade kratkih tekstova o crkvenim predmetima, a kod izrade primjenjuju jednake kriterije kao prethodne skupine.

Učenici zadatke koje nisu mogli riješiti tijekom boravka na terenu, trebaju riješiti kod kuće i pripremiti ih za postavljanje izložbe koja slijedi nakon terenske nastave. Nakon rješavanja zadataka učenici će moći opisati život obitelji Oršić koristeći povijesne izvore, objasniti izgled tipičnog baroknog dvorca, izdvojiti najmanje tri karakteristična obilježja barokne umjetnosti, prepoznati osnovne dijelove grba te na temelju analize izvora kreirati vlastiti crtež (dvorca, grba, haljine, prostorije) primjenjujući opća obilježja baroka.

GRUPA 1: RADNI LISTIĆ = DVORAC ORŠIĆ U GORNJOJ STUBICI

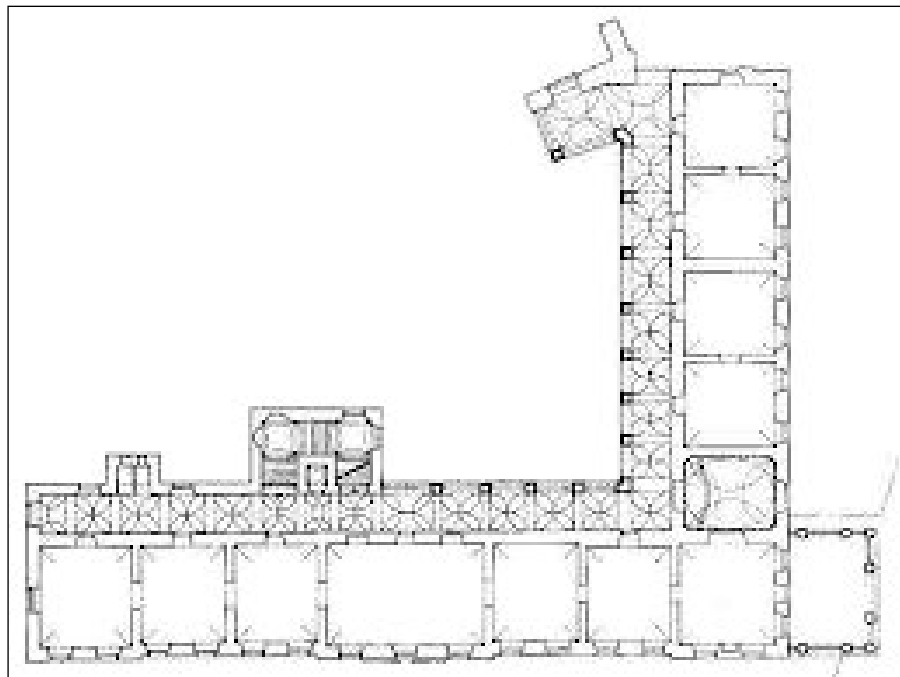
Na terenu: Dobro promotrite dvorac, prošećite oko njega. Detaljno opišite dvorac. Možete li uočiti koji dijelovi dvorca odstupaju od glavnine? Opišite dijelove koji odstupaju. Možete li zaključiti jesu li nastali (i kada) prije ili nakon izgradnje baroknog dijela dvorca? Zabilježite i fotografirajte sve zanimljivosti i karakteristike dvorca. Pomoću njih kod kuće odgovorite na ostala pitanja.

Možete li zaključiti koja je bila namjena dvorca? Po čemu ste to zaključili? Ispunite tablicu kako biste došli do pravog odgovora. Nemojte se zavarati, ne možete suditi samo prema jednoj karakteristici! Prisjetite se i da je dvorac izgrađen na mjestu srednjovjekovnog burga, mogu li se vidjeti još njegovi ostaci?

srednjovjekovni burg	barokni dvorac

Kako izgleda unutrašnjost dvorca? Koliko ima prostorija? Čemu su služile? Gdje su se mogle nalaziti spavaće prostorije i dvorane za goste, a gdje kuhinja? Kako su povezane prostorije? Koliko su velike? Obratite pozornost na kapelu, opišite njezinu veličinu i smještaj. Kao pomoć koristite tlocrt dvorca.

Koje ste prostorije posjetili tijekom obilaska izložbe? U kojim prostorijama se nalaze izlošci iz 18. stoljeća (označite na tlocrtu). S koje strane dvorca smo ušli, tj. gdje se nalazi ulazni portal (označite)?

Tlocrt dvorca Oršić u Gornjoj Stubici („Dvorac Oršić.“ *Registar kulturnih dobara RH*. <https://registar.kulturnadobra.hr/> (posjet 10. 12. 2020.))

Kod kuće: Nabrojite još neke dvorce koji se nalaze u vašem zavičaju. Na papiriće ispišite njihova imena kako bismo ih mogli smjestiti na kartu kao dio izložbe u školi.

U grupi izradite crtež (veliki da stane na pano)! Odaberite perspektivu koju želite i budite što precizniji. Pripremite malu „info-tablicu“ s najvažnijim podacima o dvorcu koju ćemo dodati uz crtež.

Kako bi izgledao vaš dvorac da ste plemić/plemkinja u 18. stoljeću? Koliko biste novca morali potrošiti na njega? Kakve ukrase bi imao? Gdje bi bio smješten? Izradite crtež svog dvorca!

GRUPA 2: RADNI LISTIĆ = MODA 18. STOLJEĆA

Na terenu: Pogledajte i fotografirajte portrete pripadnika obitelji Oršić. Čije portrete ste pronašli? Kada su izrađeni (godina ili stoljeće)? Koje su veličine? Kakve okvire imaju? Možete li procijeniti koliko godina imaju osobe sa slika? Detaljne opise dvaju portreta napisat ćete kod kuće i pripremiti za izložbu (pomoći će vam pitanja na radnom listiću).

Kod kuće: Usporedite portrete koje ste pronašli u muzeju s portretima Marije Terezije Oršić rođ. Wintershoffen (nastao krajem 17. stoljeća), kasnijim portretom Josipe Oršić rođ. Zichy (druga polovica 18. stoljeća) i Adama Oršića (početak 19. stoljeća). Izvor: *Grofovi Oršić u Hrvatskom zagorju*. Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej seljačkih buna: Gornja Stubica, 1996.

Koja je ovo vrsta povijesnog izvora?

Koliko su vješti bili slikari u izradi ovih portreta?

Tko je prikazan na portretu? Zašto je ta osoba značajna?

Koja je svrha izrade ovakvog portreta? Gdje se nalazio u dvorcu?

Detaljno opišite odjeću osoba sa slike! Opišite koji se materijali koriste, koji se ukrasi ili detalji nalaze na odjeći?

Možete li prema odjeći zaključiti kako je bogata bila obitelj? Po čemu to možete zaključiti? Mogu li vas portreti zavarati? Zašto? Kako se vi odijevate za fotografiranje?

Usporedite portrete Oršića s prikazima odjeće 18. stoljeća iz knjige Johna Peacocka. Što uočavate? Što možete zaključiti o modi (bogatijeg plemstva) u Bansknoj Hrvatskoj u usporedbi s europskom modom?

Napišite mali izvještaj o odijevanju pripadnika obitelji Oršić s fotografijama koje ste slikali u muzeju i pripremite ih za izložbu na panou.

Kako biste se vi odijevali da živite u 18. stoljeću? Koliko bi raskošna bila ta odjeća i koliko bi koštala? Nacrtajte svoje barokno odijelo ili baroknu haljinu!

Izvor: Peacock, John. *Povijest odijevanja na Zapadu: od antičkog doba do kasnoga 20 stoljeća*. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga, 2007.

GRUPA 3: RADNI LISTIĆ = HERALDIKA

Na terenu: pronađite i fotografirajte sve grbove koje možete pronaći na dvorcu i u muzeju (u izložbama 18. stoljeća)! Čije ste grbove pronašli? Kako izgledaju? Jesu li svi isti/slični? Koji odstupaju? Gdje ste ih pronašli? Jeste li uočili i neke druge grbove koji ne pripadaju Oršićima? Kome oni pripadaju i zašto se ovdje nalaze? Fotografirajte grbove koje ste pronašli.

Kod kuće:Dijelovi grba

ŠTIT (heraldičko lijevo – naša desna strana; heraldičko desno – naša lijeva strana)

KACIGA

PLAŠTEVI (privjesci koje su vitezovi pričvršćivali ispod kacige)

NAKIT ILI UKRAS (ukras kacige sastoji se od likova)

boje crveno, plavo, zeleno, crno te kovine zlato (žuto) i srebro (bijelo)

grb obitelji Oršić iz 18. stoljeća (Izvor: *Grofovi Oršić u Hrvatskom zagorju*. Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej seljačkih buna: Gornja Stubica, 1996.)

Kako se zove pomoćna povijesna znanost koja se bavi proučavanjem grbova?

Tko je upotrebljavao grbove? Što su oni označavali?

Gdje biste mogli pronaći ovakav grb (na kojim građevinama, spisima, predmetima)?

Detaljno analizirajte grb koristeći heraldičke pojmove. Opišite svaki detalj kojeg vidite.

Prisjetite se događaja na hrvatskom području u 15. i 16. stoljeću. Što simbolizira prikaz na štitu?

Što nam ovaj grb govori o pripadnicima obitelji Oršić?

Je li samo obitelj Oršić imala ove likove/prikaze na grbu? Istražite imaju li i druge obitelji tog vremena slične simbole! Koje elemente imaju drugi grbovi koje ste pronašli? Istražite kome pripadaju ti grbovi. Usporedite ih s grbom Oršića! (koristite slike koje ste fotografirali na terenskoj nastavi)

Napišite kratki tekst za ovaj grb u obliku legende kao što ste vidjeli u muzeju! Tekst ćete uključiti u izradu izložbe na panou.

Po uzoru na grbove koje ste vidjeli u muzeju, izradite grb svoje obitelji (možete svoju obitelj zamoliti za pomoć)!

GRUPA 4: RADNI LISTIĆ = CRKVENA UMJETNOST

Na terenu: Dobro promotrite predmete u izložbi crkvene umjetnosti dvorske kapale. Iz kojih sve crkava dolaze predmeti? Od kojih su materijala? Kako su smješteni u izložbi? Fotografirajte izložke koji su vam najzanimljiviji, najljepši ili jedinstveni. Promotrite fresku i oltarnu sliku. Možete li procijeniti koliko je visoka kapela? Koliko oltara ima? Ima li prozore? Fotografirajte sve zanimljivosti koje vam mogu pomoći u rješavanju drugih zadataka.

Koja je ovo vrsta povijesnog izvora?

Kada je nastao prikaz?

Je li poznat autor ovog djela?

Gdje se nalazi ovaj prikaz?

Koje su boje istaknute?

Što predstavlja ovaj prizor? Ima li više radnji? Koje su to radnje?

Koje elemente vidite na slici, a zapravo ne postoje? (npr. lukovi, prozori) Možete li zaključiti čemu služe ti elementi?

Na fresci je prikaz kupole. Postoji li ta kupola zaista? Kakav je zid na kojoj je oslikana freska? Kakvog je oblika kapela?

Koje sve crkvene motive prepoznajte na ovoj fresci?

Samostalno istražite kako se izrađuju freske!

Kod kuće pripremite kratki opis ovih fresaka. Pripremite opis i fotografija koje ste fotografirali tijekom posjeta muzeju za izložbu.

Kod kuće:

Odaberite četiri predmeta (2 skulpture, 2 misna predmeta) te ih interpretirajte uz pomoć pitanja.

Pitanja za skulpture:

Koja je ovo vrsta povijesnog izvora?

Kada je nastao? Je li poznat autor ovog djela? Iz koje je crkve dopremljena skulptura?

Od kojeg je materijala izrađena skulptura? Je li taj materijal dugog ili kratkog vijeka?

Opišite izgled same skulpture. Koliko je velika? Izgleda li teško?

Odaje li skulptura dojam dinamike ili je statična? Kako ste to zaključili?

Koga prikazuje skulptura? Istražite tko je bila ta osoba!

Detaljno opišite stanje skulpture? Je li u savršenom stanju? Vidite li na njoj tragove oštećenja i kakve? Nedostaju li dijelovi skulpture? Koji?

Kakvu odjeću nosi lik? Detaljno je opišite.

Možete li prepoznati boje koje su se nalazile na skulpturi?

Prema odgovorenim pitanjima sastavite kratak opis skulpture te uz njega priložite fotografiju koju ste fotografirali u muzeju za izložbu u školi.

Pitanja za crkvene predmete:

Koja je ovo vrsta povijesnog izvora?

Kada je nastao ovaj predmet?

Je li poznat autor ovog predmeta? Postoji li podatak o tome gdje je predmet izrađen? Iz koje je crkve dopremljen predmet?

Od kojeg je materijala izrađen predmet? Je li taj materijal dugog ili kratkog vijeka?

Opišite izgled samog crkvenog predmeta. Koliko je velik? Izgleda li teško?

Izgleda li predmet skupocjeno ili jeftino? Tko si ga je mogao priuštiti?

Koja je namjena ovog predmeta? Kako se on zove? Tko ga je koristio za vrijeme mise?

U kakvom je stanju predmet? Nedostaju li dijelovi predmeta? Ima li oštećenja?

Možete li izdvojiti crkvene elemente na ovom predmetu (prikaz anđela, svetaca)?

GRUPA 5: RADNI LISTIĆ = PREDMETI IZ SVAKODNEVICE

Na terenu: Ponovno obidite izložbu s predmetima obitelji Oršić iz 18. stoljeća. Koje sve predmete možete pronaći? Čemu služe predmeti (za lov, kuhanje itd.)? Kada i gdje su izrađeni? Odstupaju li neki predmeti? Jesu li svi predmeti iz istog stoljeća? Odaberite četiri najzanimljivija, najljepša ili jedinstvena predmeta te pomoću pitanja na radnom listiću interpretirajte izvor. Zabilježite najvažnije podatke o predmetima. Kod kuće napišite kratki opis predmeta te pripremite opis i fotografije koje ste fotografirali u muzeju za razrednu izložbu.

Kako izgleda izložba? Možete li prošetati oko svakog izloška? Zašto su neki predmeti ograđeni? Kako se trebaju posjetitelji ponašati tijekom obilaska? Zašto su odabrani upravo ti predmeti za ovu izložbu? Mislite li da postoje i drugi predmeti koji su pripadali Oršićima? Što mislite, čemu uopće služi muzej?

Kod kuće:

Koja je ovo vrsta povijesnog izvora?

Čemu služi ovaj predmet? Gdje bi se u dvorcu nalazio takav predmet? Tko ga je koristio?

Kada je izrađen predmet? Gdje je izrađen i zašto baš tamo (ukoliko to možete saznati)?

Od kojeg je materijala izrađen predmet? Je li to skupocjeni ili jeftini materijal? Je li predmet oštećen ili dobro očuvan? Jesu li se na tom predmetu radila restauracija?

Postoje li na predmetu nekakvi natpisi? Što nam oni govore?

Detaljno opišite izgled predmeta. Koje se boje ističu? Ima li posebnih ukrasa na predmetu?

Koristite li danas ovakav predmet? Kako izgleda današnja verzija? Izgleda li jednako kao ova iz 18. stoljeća?

Promotrite fotografiju prve prostorije izložbe. Opišite kako je posložena prostorija, gdje se što nalazi? Zašto su neki predmeti u posebnim vitrinama? Po čemu je ova prostorija jedinstvena? Što se nalazi pokraj svakog predmeta (kako bismo znali što je što)? Popišite inventar ove prostorije (po vašim bilješkama, fotografijama i sjećanju)! Mislite li da je razmještaj predmeta djelo stručnjaka koji su postavljali izložbu ili su tako sobe uređivali plemići u 18. stoljeću?

Zamislite da ste plemić/plemkinja u 18. stoljeću. Kakve biste predmete vi naručivali? Kamo biste ih postavili? Što biste sve kao plemić trebali? Nacrtajte/skicirajte kako biste uredili ovakvu prostoriju!

6. Zaključak

Nastava zavičajne povijesti predstavlja zanimljivu i jedinstvenu mogućnost bavljenja poviješću. Blizina i dostupnost dvoraca, muzeja ili kulturnih spomenika u zavičaju pruža nastavnicima mogućnost organizacije povoljne i kvalitetne izvanučioničke terenske nastave tijekom koje se učenici neposredno susreću s prošlošću u kontekstu sadašnjosti. Izvanučionička terenska nastava, ukoliko je dobro osmišljena, uvelike pomaže učenicima u predočavanju povijesti koja se odvila na nekom prostoru. Nastavnikova dužnost tijekom terenske nastave je učenike pripremiti za nju, pripremiti zadatke za rad na terenu te zadatke za rad nakon posjeta terenu. Izvanučionička terenska nastava uz organizirani grupni rad omogućava učenicima učenje otkrivanjem i istraživanjem, odnosno aktivno, samostalno i suradničko učenje. Također se nakon terenske nastave, kako je to zamišljeno u ovom radu, može pripremiti projektna nastava tijekom koje učenici trebaju predstaviti rezultate svog istraživanja te ih zajednički uklopiti u razrednu izložbu. Tijekom nastave takve vrste, nastavnikova je dužnost biti mentor, voditelj, savjetnik i pomagač, no učenici trebaju preuzeti inicijativu, biti samostalni i raditi u grupama.

Svakodnevnica obitelji Oršić omogućuje učenicima ulazak u razdoblje 18. stoljeća. Njihova vojna i politička dostignuća naprosto su izbrisana iz sjećanja ljudi, čak i onih koji žive u istom kraju. Još ih se jedino pamti po arhitektonskim dostignućima u baroknom stilu. Zadatak učenika je u grupama podijeljenim prema različitim područjima istražiti jedan dio te svakodnevice te je povezati s općom slikom bogatog plemstva tog razdoblja, uzimajući u obzir kontekst vremena. Jedna skupina promatra i proučava sam dvorac u kojem je smješten Muzej seljačkih buna; druga skupina je zadužena za baroknu umjetnost te analizira portrete plemića i plemkinja kako bi zaključili kako izgleda odjeća u vrijeme baroka; treća je zadužena za heraldiku te analizira grbove obitelji Oršić; zadatak četvrte skupine je analiza predmetnih izvora u obliku „sitnica“ koje su se nalazile u domaćinstvima plemstva 18. stoljeća.

Zaboravljeni rod ponovno oživljavaju učenici 7. razreda osnovne škole u sklopu teme *Plemstvo 18. stoljeća u Hrvatskom zagorju: primjer obitelji Oršić*. Osim smisla za povijest u zavičaju, terenska nastava u dvorac i posjet muzeju trebao bi kod učenika podići svijest o očuvanju materijalne i nematerijalne kulturno-povijesne baštine. Učenici mogu u svome kraju, u ovom slučaju Zagorju, uočiti kako se pojedinci, ali i cijela zajednica odnosi prema dvorcima kao spomenicima kulture i svjedocima povijesti.

LITERATURA:

- Cindrić, Mijo, Miljković, Dubravka, Strugar, Vladimir. *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: IEP-D2, 2010.
- Detling, Denis. „Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije.“ *Povijest u nastavi* VIII, br. 16 (2) (2010): 259-269.

- Farr Darling, Linda. „Using Artifacts to Foster Historical Inquiry,“ u: *The Anthology of Social Studies: Issues and Strategies for Elementary Teachers*, Ed. Roland Case i Penney Clark, 283-289. Vancouver BC: Pacific Educational Press, 2008.
- Grofovi Oršić u Hrvatskom zagorju*. Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej seljačkih buna: GornjaStubica, 1996.
- Jagić, Suzana. „Izvanučionička nastava u muzeju Dvor Trakošćan.“ *Povijest u nastavi* VIII, br. 16 (2) (2010): 299-308.
- Koren, Snježana. *Čemu nas uči povijest? Nastava povijesti, ideje o učenju/poučavanju i ishodi učenja*. Zagreb: Profil, 2014.
- Kurikulum nastavnog predmeta Povijest, http://mzos.hr/datoteke/13-Predmetni_kurikulum-Povijest.pdf
- Matijević, Milan, Radovanović, Diana. *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školske novine d.o.o., 2011.
- Pešorda, Suzana. „Usklađivanje kurikuluma zavičajne povijesti kao dodatne nastave u gimnazijama s kurikulumom Povijesti u gimnazijama.“ *Povijest u nastavi* 31, br. 1 (2020): 5-15.
- Rednić Miočević, Ivo. *Učenik istražitelj prošlosti. Novi smjerovi u nastavi povijesti*. Zagreb: Školska knjiga. 2000.
- Skok, Pavao. *Izvanučionička nastava*. Zagreb: Pedagoški servis, 2002.
- Trškan, Danijela. „Terenski rad u nastavi povijesti – učenje metodom otkrivanja.“ *Povijest u nastavi* V, br. 10 (2) (2007): 207-216.

SUMMARY

AN EXAMPLE OF EXTRACURRICULAR TEACHING IN ORŠIĆ CASTLE IN GORNJA STUBICA

The paper is based on the diploma thesis entitled “Teaching local history: extracurricular education in the castle of the Oršić family in Donja Stubica”. In the example of extracurricular teaching, the focus is on the contemporary articulation of history teaching in school, with an emphasis on the analysis of historical sources. It is an example of a 7th grade primary school teaching, following the recommendations of the curriculum of the subject history and the relevant literature.

Key words: extracurricular activities, fieldwork, Oršić castle in Gornja Stubica, Oršić family, active learning, discovery learning, historical sources